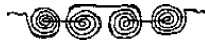

oso gutxi entzun eta irakurri izan da aurten autu horren inguruan. Hori ere, ezbaiaren errekan, adostasungai izan beharko dugu noizbait.

Susmopean hasi genuen urtea, eta halaxe bukatzea ere nahi digute batzuek. Euskalgintza aspalditik estali duen hegada beltza —togaduna nahiz gorbatarik gabe-koa—, urte-hondarrean ere harroxxo dator. Berori gainditzeko tenorean, ni neu behintzat, adoretsu jokatzeko prest nago, *obrak mintzo* titulupean. Adorekiderik bai?¶

Josemari Velez de Mendizabal

Balantze atipikoa

Auskalo Medemen zorioneko pelikula horrek muga-historiak kontatzen ote dituen —kritiko batek esan berri duenez— edo espainiar optikatik begiratuta diferentzia salbaezinak markatzen dizkigun espainiar sentsibilitaterako. Alde horretatik nahiko lasai nagoen arren, bada zalantza izpi bat arduratzen nauena: izango ote gara gai euskaldunak sarrarazi gaituzten zurrumbilo ero honetatik onik ateratzeko?

Txikitako adiskide batek arestian gogoratzen zidanez, bagenituen garai hartan joko polit pare bat, kaniketan ari ginenean, «Lekak» eta «Bizkarrekoak» deitzen genituenak (erdal Arrasate hartan «jugar a lecas y a bizcarreco» esaten genuen). Laguna ez zen inoiz oso trebe izan joko haie-tan eta berak zioenez, jokoan kanika mordoa galtzeaz gain, sekulako zartada galantak jasotzen zituen bizkarrean jolaskideek eskainita, jokoaren arauak markatzen zuten moduan. Beti makurtuta, beti jipoitua... eta kanikarik ga-be. Horixe izan zen lagunaren patua, jolas haiei betiko agur esatea egokitu zitzaion bitartean.

Eztretetasunak eragotzi zion lagunari jolas-miseria hartan burua altxatzea eta haurtzarora aihen lastimosoan erre behar izan zuen, zigor hartatik ihes egin aurretik. Bertiko alde egin zuenean ume aroa zeharo galduta zeukan lagunak... bere zoritxarrerako. Eta haurtzarora aroa etsipenek geroko bizitza-bideak suzko hizkiz markatzen dituztelako, ezintasun errotu hark baldintzatu egin dio batzuetan besteekiko jarrera, adiskideak aitortu zidanez.

Euskal gizartea leka eta bizkarreko galantak pairatzen ari da aspaldiontan. Eta gu ez gara lekuko isilak gertatzen ari, nahiz eta batzuetan horrela irudi daitekeen. Horixe da geratzen zaigun altxorrik preziatuenetakoa, hots, erreakzioarako dugun erraztasun paregabea. Oinazerako kapazitateaz gain, eraso jarraikiaren aurrean tinko agertzeko dugun mendetako iaioitasuna ez da gauerdiko ahuntzaren eztula. Ezta hurrik ere. Eta horri esker joan gaitzeko oraindik ere harro munduan zehar.

Mendira igotzen naizenean, gora noalarik atzera begiratzeak ez duela ezer onik iragartzen sinetsita banengo bezala, ez dut burua biratu ohi; mendi erpinetik jaisten naizenean ziur egoten naizelako, goraino iritsi aurretik atzera zein-nolako aldapak uzten ari naizen jakinez gero, ez nintzela inoiz tontorreraino helduko. Goranzko ahaleginetan nire bizkarrean utzitako zailtasunei begira txundituta egoten naiz beheranzkoan, nire indarretan federik izango ez baiduen.

Euskal gizarteak, bada, Sisiforen mendi aldapatsuan ari balitz bezala, etengabeko saiakera zamatsuan du etorkizun, eta ez beste inon. Gero eta argiago dago geuri dagokigula biziraupenerako asmoaren behin eta berrizko erakuspena, inoiz amore eman gabe. Gora eta gora beti, goitik beheranzko bidea osteratu hartu beharko dugun arren, eragozpen eta langa guztien gainetik. Indarrak sobera ala gainezka ote ditugun pentsatu barik. Lepoan harrira hartu eta tipi-tapa sinkronizatuan gora eta behera amaiera gabean eraiki behar dugu etxea, itxaropentsu, nahiz eta etxe ahula izan, lau haizeen arrisku biziak egokitu. Orain arte egin den legez, euskaldunak ez baitu sekula bere sinuaren lema askatasunez erabili ahal izan, eta

horrek eragotzi egin dio etxea ekai iraunkor eta sendoz eraiki ahal izatea.

Urteko kultura balantzeaz galdetu didate erredakzio-
tik eta aurreko lerro horiek azaldu zaizkit lehen-lehenik
orrialde zurira, balantzeko ordena-kontuak bailiran. Eta
Medemen pelikula oroitu dut, urteko beste edozein ezbe-
har baino lehen. Ez dakit zergatik etorri zaidan aurrenik
La Pelota Vasca-ren oroitzapena, *Euskaldunon Egunkaria*,
Martin Ugalde Parkea, immigrante hitza, euskararen «de-
moak» eta abar baino lehen. Edo Donostiako Zinemaldia,
Gasteizko Jazzaldia eta Altarribaren purrustada espainiera-
ren aldeko aldarrikapen sonatuan.

Baina, otoi, neur ditzadan haserreak dimentsio ego-
kian. Gaur goizean guardia zibil batzuei, Itziarko Erresto-
pean, «kafesne bat eta huts bat» eskatzea entzun diet, eus-
kara argian. Gauean, berriz, adiskide batek deitu nau tele-
fonoz, sutan, Medemen pelikulan ERNEko ertzain batek
«la ertzaina...» lasai asko bota duela entzun diolako, hura
erakundeari buruz ari zelarik. Mundua hankaz gora. Eta
gu erdi-erdian, hurrengo harribitxia zein izango den as-
matu ezinik. Eta bidea sastarrez zikinduta, erratza behar
bezala pasatzeko egokiera noiz emango zain.

Ni konbentzituta nago, mundu osoan ematen ari den
unifomizazio antzugarria dela eta, laster kultura planteam-
endu erdi ahaztuetara itzuliko dela gure gizartea. Euskal
nortasunaren defentsan Franco diktadorearen garaian iku-
rrin gisa hartzen genituen praktikak berpiztuko direlakoan
nago, azaleko manifestazioak izango ditugularik, berriz ere,
bere ezintasunetik atera ezinik borrokatzen ari den herria-
ren sustrai-erakuspena. Eta, adibidez, euskal kantak itzul li-
tezke bazkalondokoetara, dantza taldeen presentzia areago-
tu kale eta enparantzetan eta, seguruenik, txapelak ere le-
hengo bere espazioa berreskura lezake, kaikuarekin batera.
Onerako? Batek daki! Dakidana, ordea, zera da, abiapuntu
defizitario baterako txartel guztiak erosi genituela, eta ho-
rrek ekarri ditu gaur eguneko haize erauntsi franko.

Nondik abiatu beharko genukeen ahaztu gabe, beraz,
bada beste erreferente bat ere zeharo inportantea geure
ekintza planteamenduei begira. Ni, adibidez, Euskal He-

rrian munduratu ninduten eta beraz Europan. Espainian egin ote zuten ez dut hain ziur. Eta ni europar kulturara, euskal kultura eta espainiar kulturaren bitartez heldu naiz... greziar eta erromatar kulturek ere zipriztinduta. Europa da nire herria, Euskal Herritik iritsita. Eta orain hori ere ukatu nahi didate, indar ukatzaile ero eta zentzugabe batek aginduta. Jaiotzeaz dugun Europako Konstituzioak bide dioenez, estatuak eta gizabanakoak bakarrik existitzen dira. Indarraren arrazoiak inposatuta, Euskal Herria ez da etorkizunean izango. Esan nahi dut, laburbilduz, legez sustraitik ebatsi nahi dizkigutela gizabanakooi, hain zuzen ere, sustraietarako loturak. Eta nik dakidanez, hori go-goaren —arimaren— kontrako atentatu salagarria da.

Inguruari begira, espainiar gobernuaren kontserbadorismoak bere jatorria espainiar eskuindar-petoen zuztarretan jartzen duela antzematen dugu. Eta ez dago bueltarik. Abertzalekeria etnozentrikoaren paranoian eraiki dute euren estrategia. Erlijioa, patriotismoa, sendi-integritatea eta besteen ideietarako joera ezkor jarraikia aukeratu ditu alderdi eskuindarrak bandera gisa. Espainiar gobernuaren politika ofiziala da hori, estatubatuarren sostenguekin zuzendua, noski, eta europar estatu indartsuen indiferentzia zein laguntzarekin. Patriotismoa eta okupazioa, esparru politiko zein ideietan. Izan ere, debekatua dago pentsatzea. Ez zaio ideien balizko aplikazio okerrari jazarzen, ideiak edukitzeari baizik!

Eta espainiar gobernuak, espainiar gizartea beldurtuta (eta engainatuta) eduki ahal izateko gezurra erabiltzen du noiznahi bere estrategian. Gezurrik handien dioena txapeldun! Horixe bide da joko. Ez da truku bat, beharkizun bat baizik, izan ere gezur bat beste baten ondoren jartzeak errealitate bat baieztatzen du. Eta hori badakite ongi. Gezurtia hanka-motz, ohi diotenez. Baina kasu honetan, ene irudiz, luze joko digu gezurtia oratzea, ardatz diaboliko baten inguruan ehuntzen ari baita munduko ordena berriaren eskema. Eta hor ez dugu ahalkeok zereginik, geurea arrazoiaren indarra baita, eta produktu hori aspaldi desagertu zen azoketatik. Geure gisakook betiereko zaintza sakonean dugu balizko susperketaren giltza,

inoiz uhin birrintzaile honetatik askatuko bagara. Ezin gaitzke, beraz, lotan egon, inondik ere.

Koldarrak beti jotzen du traizioan, eta koru lausengari baten premia baldin badu ez dio borondateak erosteari muzin egingo. Hemengoa jotzea hangoa beldurrarazteko. Eta koruak koldarraren merituak abestuko ditu, interesatuta. Stalinek horrela egiten zuen eta baita Francok ere. Bi satrapa horiek populazio engainatuan eragiten zuten beldurrarekin hazten ziren euren erokerian. Sistemaren motorra zen beldurra. Lehen bezala orain ere, euskal gizartea etsai bilakarazi dute eta espainiar herria eta bere agintarien arteko lotura sendoagotu da, geu garelarik euren amorruren helburua.

Kultura da gure alderik ahulena; eta hori dakitenak haren kontrako eraso kontrolatura pasatu dira. Bushek hain gustuko bide duen ekintza prebentiboa erabiltzen dute, eta ez zaio inondik ezelako balaztarik jartzen ari. Ezta oposizio aktiboa egin beharko liokeen psozialisten alderditik ere. Euskaldunok gutxi gara eta gainera zatituta. Horregatik gara «diferente», adibidez, katalanengandik: gutxi garelako. Ikusi, bestela, Kataluniako hauteskunderen ondoren gertatutakoa... Eta erreakzioak? Baina, gatozen geurera: kultura ahula bada, zer esan euskarari buruz? Boxeolari batek azerioaren gibela aurkitzen badu, hara zuzenduko ditu bere kolpeak, aurrean duena lonara botatzeko. Eta geure punturik debilena zein den dakitelako, jo eta ke ari zaizkigu erregimeneko boxeolariak, gibeletik hasita gorputz osoa txikitu nahian.

Baina gizakiak suntsituak izan daitezkeen arren inoiz ez dira garaituak izaten, eta horixe da kontuan eduki behar duguna: ahaleginduko diren arren, ez gaituzte bentzutuko. Nekagarri gertatuko zaigula? Bai, noski. Nazkagarri? Dударik ez. Baina, eragozpenak eragozpen, pizgarri bihur ditzakegu, bidean barrena lagun diezaguten. Guk ez ditugu hilerriko paretak eraiki behar, alferrekoaz gain gizartea konpartimentatu egiten dutelako, eta ez zaigu zati-keta komeni. Bideak ireki behar ditugu, berriak, nahiz eta gaur erabiliko ez diren, edo geuk bakarrik egin. Inoiz edo inoiz bidailaguna aurkituko dugu eta.

Kultura balantzeaz aritu behar nuela? Eta zer egin dut, bada? Ez al da kultura, gure herria ren —etxearen— defentsan, ditugun indarrak inbertitzea? Ez al da kultura, biziari indar osoz eustea, hodeiertz hobeago baten esperantzan? Ariketa ezatsegina bihurtu zaigu goizero munduari aurpegi ematea eta «Oker ibiliko al naiz?» gero eta ozenago batekin gosaltzen dugu amorrua. Eta nik, aitortzen dut, aberriaren gaineko sentsazioa indartsu sekula izan ez dudan arren, erresistentziarako deialdia egin nahi dut, geure gogoaren aldeko lehian. Nahiz eta kanikarik gabe, jipoituta eta makurtuta egon gaitezkeen. Uhina pasatu bitartean, bederen.

Egia esan, erredakziora bota dudan artikuluxkak ez du zerikusirik ordenadorearen aurrean jartzera eraman nauen asmoarekin. Ezina gertatu zait arretarik ipintzea urteko kultura gertaeren katean, eragile estrakulturalek inguratuta gauden giro lazgarri honetan. Eta aldeztu aurretik itxaroten ez nuen bide ilunetik eraman naute teklek, burmuinak zuzenduta. Barkamena eskatzen diet *Jakin*-eko lagunei eta baita balizko irakurleari ere, gainezkatzen nauen sentsazio higuigarriari egozten diodalarik nire ezintasunaren erroa. ¶